

Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihi

Prof. Dr. Ahmet UĞUR
İnönü Üniversitesi İktisat Bölümü
2020/2021 Güz Dönemi

Dünya’da Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- Bankacılığın, Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzanan uzun bir tarihi gelişim süreci vardır.
- Modern bankaların henüz var olmadığı bu dönemlerde bankaların fonksiyonlarını yerine getiren çeşitli mekanizmalar olmuştur.
- Bu dönemde bankacılıkla ilgili hizmetler dini yapıların çevresinde ve rahipler yardımıyla başlamıştır.
- Servetlerini diğer insanlardan korumak isteyen kişiler, mabetlerin güvenilirliğinden ve rahiplerin dürüstlüğünden faydalanarak varlıklarını buralara emanet etmişlerdir.
- Tapınaklar sadece emanet değil, asıl bağış kabul edilen yerler olduklarından ve bu bağışları gereksinim duyanlara ödünç olarak vermek suretiyle işletebilme seçeneğine sahip olduklarından banka işlevinde olabilmekteydiler.
- Mezopotamya’da Uruk kenti yakınlarında bulunan “**Kızıl Tapınak**” Dünyanın en eski bankacılık yapısı olarak bilinmektedir.
- Sümerler döneminde MÖ 3500 yıllarında kurulan “**Maket**” olarak adlandırılan tapınaklarda bankacılık uygulamaları yapıldığı saptanmıştır.
- Maket’in rahipleri, daha sonra ödenmek üzere hammadde, araç, gereç alımı için çiftçilere borç vererek, ilk borç veren kişiler olmuşlardır.

Dünya'da Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- MÖ ikibinli yıllarda ünlü Hammurabi Kanunlarında bankacılığa ilişkin çok sayıda kurallar yer almıştır.
- Hammurabi yasalarında, Maketlerin ödünç işlerini nasıl yöneteceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı, borçlunun hangi mallarının ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılmıştır.
- Kazılarda çıkan tablet belgeler bir hesaptan diğer hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin, mal belgeleri talimatının varlığını ortaya koymaktadır.
- Yapılan ödünce karşılık her türlü taşınır ve taşınmaz mal rehinine, özellikle tarla ipotekine, hatta saygın kişilerin kefaletine yer verilmiştir.

Dünya'da Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- Daha sonraları bankacılık hizmetleri, maketlerin tekeline çıkarak, ticaretle uğraşan bazı zengin kişilerce yürütölmeye başlamıştır.
- Eski Mısır, eski Yunan ve Roma'da da banka işlemlerini yerine getiren kurumlar oluşmuştur.
- MÖ 356-323 yıllarında bütün Ortadoğu'da egemenlikler kuran Mekadon Kralı Büyük İskender'in Mısır'ı zapt etmesi ve İskenderiye kentini kurmasıyla Mısır bankacılığının geliştiğı anlaşılmaktadır.
- Bankacılığı Babil ve Fenike'den öğrenmiş olan Eski Yunan'da kredi işlemleri maket sisteminin yanısıra **Trapezitai** adı verilen özel bankerler tarafından da yürütölmüştür.
- Eski Yunan'da faize bir sınır getirilmemiştir.
- Yüksek faiz oranları nedeniyle bağımsız siteler ve devletler, devlet bankaları kurmaya başlamışlardır.
- *İlk devlet bankası da Eski Yunan'da kurulmuş ve ilk bankacılık krizi Atina Sitesi'nde yaşanmıştır.*

Dünya'da Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- Ortaçağda bankerlik yapan **Lombard** ailesi para değiştirme işinde uzmanlaşmışlardır.
- Çalıştıkları yere '**banchum**', kendilerine de '**bancheri**' adı verilen bu kişilerin bazıları para da basmıştır.
- Para ticareti, pazar ve fuarlarda '**banco**' adı verilen tahtadan bir sıra veya masa üzerinde yapılıyordu.
- Bu bankerler taahhütlerini yerine getiremeyip iflas ettiklerinde banco'ları halk tarafından parçalanmaktaydı.
- Hemen hemen tüm ülkelerde küçük değişikliklerle ifade edilen **banka**, iflas edenler için kullanılan **bankrupt** sözcüğünün, İtalyanca kelime olan banco'dan geldiği söylenmektedir.

Dünya'da Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- Bir işletme olarak ilk bankalar, 1157 yılında Venedik'te, 1401'de Barselona'da, 1407'de Cenova'da genellikle Lombardlar tarafından kurulmuştur.
- 16. yüzyılın başlarından itibaren Kuzey Almanya'nın liman şehirlerinde de tacir-bankerler ortaya çıkmıştır.
- Bu tarihlerde Amsterdam ve Hamburg, ticaretin en yoğun olduğu şehirlerdi.
- Avrupa'daki paraların çeşitliliği ve ayarlarının düzgün olmaması paraların değişiminde büyük güçlükler yaratmaktaydı.
- Bu güçlüğü açmak üzere 1609 yılında Amsterdam Belediyesinin garantisi altında çalışmak üzere, ilk modern banka sayılabilecek olan **Amsterdam Bankası** kurulmuştur.

Dünya'da Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- İsveç'te 1668 yılında kurulan **Swedish Riksbank**'ın Dünyada kurulan ilk merkez bankası olduğu kabul edilmektedir.
- ABD'de modern ticari bankacılık **1782** yılında Kuzey Amerika'da kurulan **Bank of North America** ile başlamıştır.
- Banka, Amerika'nın bağımsızlık savaşının finansmanında kullanılmıştır.
- Bu bankanın başarısı üzerine başka bankalar da faaliyete geçerek, Amerika'nın bankacılık sektörü oluşmuştur.

Türkiye’de Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- Türkiye’de bankacılığın tarihsel gelişimi, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki ana döneme ayrılarak incelenebilir.
- Cumhuriyet öncesi dönemde önce sarraflar, mudaraba ve para vakıfları banka fonksiyonlarını yerine getirmiş; daha sonra İstanbul Bankası, Osmanlı Bankası ve diğer yabancı ve yerli bankaların kurulması ile bu dönemin sonuna gelinmiştir.
- Cumhuriyet dönemi bankacılığı, izlenen ekonomi politikaları ve yaşanan gelişmeler dikkate alınarak çeşitli dönemler itibariyle incelenir.

Türkiye’de Bankacılığın Tarihi Gelişimi

- Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932),
- Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944),
- Özel Bankalar Dönemi (1945-1960),
- Planlı Dönem (1961-1980),
- Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001) ve
- Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-)

Osmanlı Dönemi

- Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimata kadar bankacılığa gereken ilgi gösterilmemiştir.
- Bankacılığın gelişmemesinde Türklerin daha çok askeri ve devlet memurluğu gibi işlere önem vermelerinin, ticaret, sarraflık, para ticareti gibi işleri gayrimüslimlere bırakmalarının rolü olmuştur.
- Osmanlı İmparatorluğunda kredi taleplerinin karşılanması ile ilgili ihtiyaçlar ise sarraflar tarafından karşılanmaktaydı.
- Padişah'tan alınan özel izinle berat alan sarraflar, **hazine sarrafı** olurlardı.
- Hazine sarrafları para değiştirme, kredi kullandırma, alacak senetlerini iskonto etme ve satım işlemleri için teminat mektubu düzenleme gibi konularda faaliyet gösterir ve bu faaliyetlerden gelir elde ederlerdi.
- Sarraflar daha çok gayrimüslimler tarafından oluşmaktaydı ve sarraflık mesleği babadan oğula geçebilmekteydi.
- Sarraflar daha çok Galata bölgesinde bulundukları için **Galata Sarrafları** olarak da anılmaktaydılar.

Osmanlı Dönemi

- Osmanlı İmparatorluğu'nda bankanın fonksiyonlarını yerine getiren bir diğer mekanizma islam iktisadı geleneginden gelen **mudaraba**'dır.
- İslam hukukunda ticaret ortaklığı anlamında kullanılan mudaraba ortaklığında taraflardan biri sermaye, diğeri ise emek ve tecrübe ortaya koymaktaydı.
- Ticari hayatta kullanılan bir diğer mekanizma **para vakıfları** idi.
- Para vakıfları; paranın mudaraba yoluyla işletilmesine dayanan, asker ve sivil devlet mensubu, ulema, tarikat şeyhleri ile esnaf ve zanaatkârlar tarafından, belirli bir karşılıkla ödünç vermek üzere belli miktar paranın kullandırılması şeklinde çalışıyordu.

Osmanlı Dönemi

- Tanzimat Fermanı ile birlikte ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun finansal yapısında önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- İlk Osmanlı banknotları Abdülmecit tarafından 1840 yılında “**Kaime-i Nakdiye-i Mutebere**” adıyla çıkarılmıştır.
- Kaime “*para yerine geçen kâğıt*” anlamında olup; para olmaktan çok, faiz getirili borç senedi veya hazine bonosu niteliğinde olmak üzere çıkarılmıştır.
- Bu paralar matbaa baskısı olmayıp, elle yapılmış ve her birine de resmi mühür basılmıştır.
- Kaimelerin zaman içerisinde taklidinin kolayca yapılması ve kâğıt paraya olan güvenin azalması nedeniyle 1842 yılından itibaren matbaada bastırılmasına başlanarak, el yapımı olanlarla değişimi sağlanmıştır.

Osmanlı Dönemi

- Büyüyen dış ticaret açıkları nedeniyle birkaç yıl içinde Kaimenin yabancı paralar karşısında değeri önemli oranda düşmüştür.
- Kaimenin değerinde düşüşler nedeniyle Hükümet ithalatın finansmanı için dış piyasalardan kaynak bulmakta zorluklarla karşılaşmıştır.
- 1843 yılında başlayan kambiyo istikrarı uygulaması 1849 yılına kadar tüccardan **Emmanuel Baltazzi ve Jacques Alléon** ile gerek müşterek gerek münferit olarak imzalanan dönemsel anlaşmalarla gerçekleştirildi.
- **1849** yılında ise kambiyo istikrarı uygulamasını yürüten Emmanuel Baltazzi ve Jacques Alléon ile devletin sermayesine ortak olduğu **Dersaadet (İstanbul) Bankası (Banque de Constantinople)** kuruldu.
- Türk finans tarihi literatüründe Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk banka olduğu yakın zamana kadar ittifakla kabul edilen bu bankanın kuruluş tarihi hakkında farklı tarihler zikredildiği gibi üstlendiği fonksiyonlar konusunda da bir karışıklık bulunmaktadır.
- Kuruluş tarihi olarak 1843, 1845, 1846, 1847 veya 1849 gibi muhtelif yıllar verilirken, esas fonksiyonunun da kambiyo istikrarının sağlanması olduğu ifade edilmektedir.
- Osmanlıda ilk banka olarak nitelendirilen İstanbul Bankası, **1852** yılında kapanmıştır.

Osmanlı Dönemi

- Osmanlı Devleti'nde banka kurulmasına yönelik ilk girişim 1836 yılında gerçekleştirilmiştir.
- İngiliz hükümeti adına İstanbul'da bulunan David Urquhart, Babıâli'ye 1828-29 Osmanlı-Rus savaşının tazminatının kalan kısmının ödenmesine yönelik İngiliz sermayedarlar adına istikraz teklifinde bulunurken aynı zamanda İstanbul'da bir banka kurulmasını önermiş, ancak reddedilmiştir.

Osmanlı Dönemi

- **1842** yılı içerisinde, Osmanlı Devleti'nin en önemli dış ticaret merkezlerinden biri olan İzmir'de devletin izni olmaksızın muhtelif devlet tebaasından tüccarın bir araya gelerek **İzmir Bankası (Symrna Bank)** unvanıyla bir banka kurulmuştur.
- İsveç konsolosluğu himayesinde kurulan bu banka iki devlet arasında krize neden olmuştur.
- Babıâli İsveç Dışişleri Bakanlığı ile temasa geçerek kendilerinden izin alınmaksızın ortaya çıkan bu bankanın kapatılmasını talep etmiş ve banka kapatılmıştır.

Osmanlı Dönemi

- Türk Bankacılığı açısından ilk önemli hukuki metin ise, faiz oranlarını sınırlayarak tefeciliği önlemek amacıyla **1852** yılında çıkartılan **Murabaha Nizamnamesidir**.
- Birçok değişikliğe uğrayan, Cumhuriyet döneminde de uygulanan nizamname **01/01/1957** tarihinde **Türk Ticaret Kanununun** yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.
- İstanbul Bankasının kısa süren faaliyet dönemi dikkate alındığında, Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın **1856** yılında İngiliz sermayesi ile kurulan **Osmanlı Bankası** ile başladığı kabul edilir.
- Bankanın merkezi Londra, faaliyet alanı ise İstanbul'dur.
- **1863** yılında Osmanlı Bankasına Fransız sermayesi ortak olmuş bankanın adı da **Bank-ı Osmanî-i Şâhâne** olmuştur.
- Bank-ı Osmanî-i Şâhâne 1863 yılı Haziran ayında İstanbul'da faaliyetine başladı, Osmanlı Bankası ise tasfiye sürecine girdi.

Osmanlı Dönemi

- Bank-ı Osmanî-i Şâhâneye 30 yıllık bir süre için banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verilmiştir.
- Böylece ortaya bir merkez bankası çıkmıştır.
- Banka ayrıca devletin haznedarlığını üstlenerek devlet gelirlerini tahsil etmek, hazinenin ödemelerini yerine getirip bonolarını iskonto etmek, iç ve dış borçlara ilişkin faiz ve anapara ödemelerini yapmakla da görevlendirilmiştir.
- Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar imtiyazlı konumunu devam ettiren Osmanlı Bankası, 1930 yılında TC Merkez Bankası'nın kurulmasıyla bütün imtiyazlarını kaybetmiştir.

Osmanlı Dönemi

- Osmanlı Bankası'yla birlikte Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına kadar sürede kurulan diğer yabancı sermayeli bankaların esas faaliyet konusu, Osmanlı Hazinesi için iç ve dış borç yönetimi idi.
- Bu nedenle Osmanlı dönemi bankacılığı **borçlanma bankacılığı** olarak ifade edilmektedir.

Osmanlı Dönemi

- **1863'te Ahmed Mithat Paşa**, Niş valisi iken eski Yugoslavya'nın Pirot kasabasında ilk zirai kredi sandığı olan **Memleket Sandıkları'nı** kurmuştur.
- Çiftçilere uygun koşullarda kredi verilmesi amacıyla kurulan Memleket Sandıklarının sermayesi, imece usulüyle ve köylünün mal varlığı ile orantılı olarak sandığa buğday vermesiyle oluşturulmuştur.
- Zaman içinde bu sermayenin toplanmasında güçlükler yaşanması ve kredilerin verilmesinde çeşitli yolsuzlukların saptanması nedeniyle, **1883** yılında “**Memleket Sandıklarının**” adı “**Menafi-i Umumiye (Kamu Yararı) Sandıkları**” olarak değiştirilmiştir.
- Memleket sandıklarının sermaye yapılarını güçlendirmek amacıyla **1883** yılında bu sandıkların sermaye ihtiyaçlarına tahsis edilmek üzere Aşar Vergisine %10 oranında «**Menafi Hisse (Yarar Hissesi)**» adı altında zam yapılmıştır.
- Menafi Sandıklarından istenen başarı sağlanamayınca **1888** yılında Devlet eliyle tarımı kredilendirmek üzere ilk devlet bankası sıfatıyla **Ziraat Bankası** kurulmuştur.
- Bankanın sermayesi, Menafi Sandıklarının alacakları bu bankaya devredilerek oluşturulmuştur.

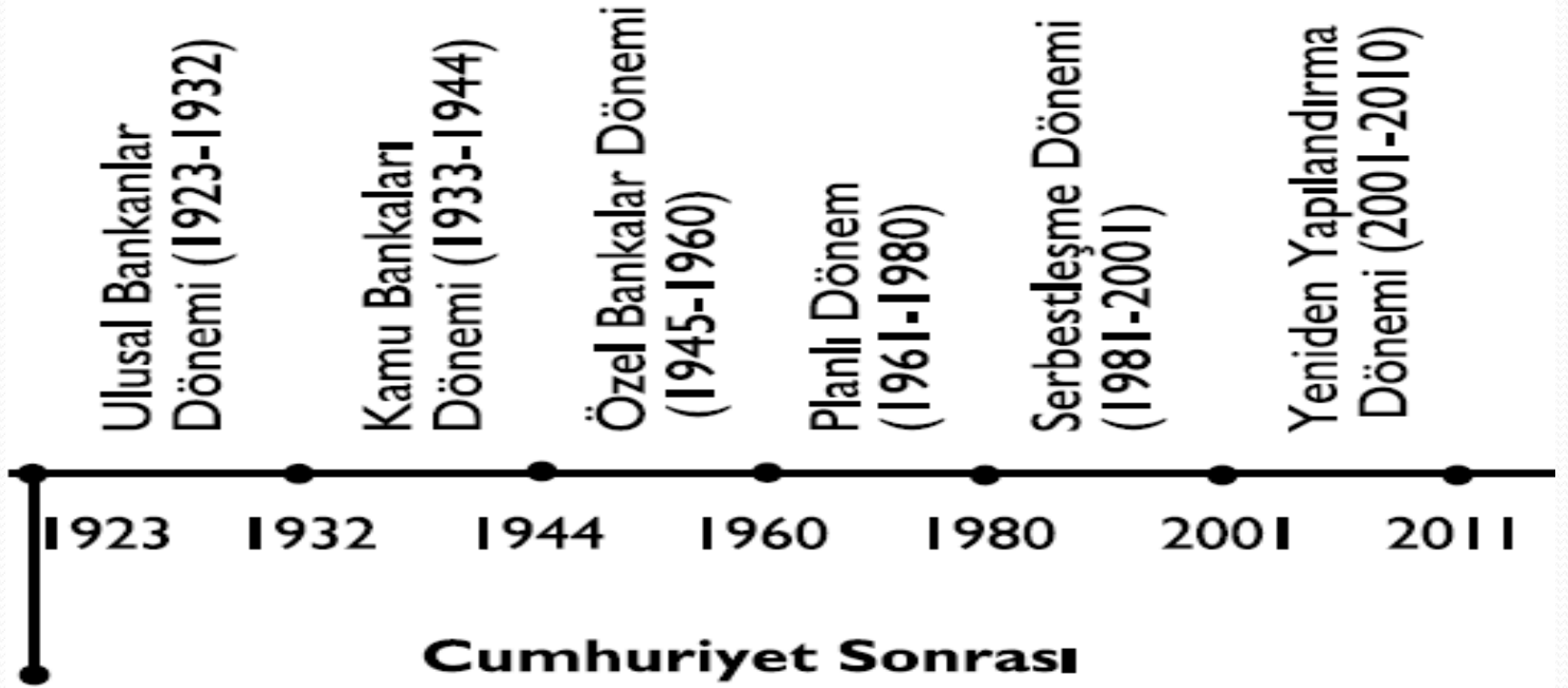
Osmanlı Dönemi

- Ahmed Midhat Paşa, **Emniyet Sandığı** adını taşıyan benzer bir sandık uygulamasını daha faaliyete geçirmişti.
- Sandığın amacı esnaf ve küçük sanatkarların kredi ihtiyaçlarını karşılamak, halkın tasarruf alışkanlıklarını teşvik ederek bunların ufak tutarlardan oluşan tasarruflarını değerlendirmektir.
- **1868** yılında **Dersaadet (İstanbul) Emniyet Sandığı'nın** kurulmasını sağlamıştır.
- Bu sandığın yönetimi **1907** yılında **Ziraat Bankası'na** bağlanmış; **1984** yılında tümüyle **Ziraat Bankası'na** katılmıştır.

Osmanlı Dönemi

- Cumhuriyet öncesi Osmanlı Devletinde bankacılık, büyük ölçüde borçlanma bankacılığıdır, yabancı sermaye ve yabancı yönetim ağırlıklıdır.
- Osmanlı Devletinde bankacılığın doğuşu, batı ülkelerinden tamamen farklı etmenlerin sonucudur.
- Batı ülkelerinde sanayi devriminin gerçekleştirilmesi, dış ticaret ve sömürgecilik yoluyla sağlanan servet birikiminin sanayi kesimine kredi olarak aktarılması bankacılığın gelişmesine yol açtığı halde; Osmanlı Devletinde hazinenin borç para gereksiniminin karşılanması bankaların kurulmasında başlıca etmen olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi

Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

- 1923 yılına gelindiğinde **22 tanesi ulusal, 13 tanesi yabancı** olmak üzere toplam **35 banka** Türkiye’de faaliyet göstermekte ve bu bankaların **139 şubesi** bulunmaktaydı.
- Ulusal banklar döneminde 27 tane yerel banka faaliyet geçmiştir.
- Bölgesel gereksinimelerin karşılanmasında olumlu katkıları olan bu bankaların çoğu 1929 Büyük Buhran’ın olumsuz etkileri ve şube bankacılığının gelişip yaygınlaşması üzerine faaliyetlerine son vermişlerdir.
- 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde ekonomik kalkınmanın milli bankalarla gerçekleşeceği görüşünde birleşilmiştir.
- Kongre’ye katılan tüccar grubu hükümetin de ortağı olacağı bir ana ticaret bankasının kurulmasını önermiş ve **Türkiye İş Bankası A.Ş.** bu öneriler doğrultusunda **26 Ağustos 1924’te** özel kesim bankası olarak kurulmuştur.
- İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda **1925** yılında bir devlet bankası olarak **Sanayi ve Maadin Bankası** kurulmuştur.
- Banka, özel kesim tarafından yeni kurulacak sanayi ve madencilik kuruluşlarına kredi sağlamak, özel kesimle ortaklıklar kurmak ve devlete ait sanayi kuruluşlarını geçici olarak işletmek ve zaman içinde bu kuruluşları özel kesime devretmek amacıyla kurulmuş bir **ilk kalkınma bankasıdır**.
- Banka **1932’de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası** adını almış, **1933** yılında **Sümerbank’a** devredilmiştir.

Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

- Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kurulan ve bankacılık kesiminde etkin olan bir diğer banka, **1926** yılında kurulan **Emlak ve Eytam Bankası'dır**.
- Banka'nın kuruluş amacı, ülkenin inşasını hızla gerçekleştirilmesi ve inşaat kesimi için gerekli kredileri sağlamak ve yetim haklarını korumak biçiminde belirtilmiştir.
- Emlak ve Eytam Bankası **1946** yılında **Emlak ve Kredi Bankasına** dönüştürülmüştür.
- **1988** yılında ise **Anadolu Bankası** ile birleştirilerek **Türkiye Emlak Bankası** adını aldı.
- **2001** krizinden sonra ise Emlak Bankasının bankacılık izni kaldırılmış, mal varlıkları **Ziraat Bankasına** devredilmiştir.

Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

- Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında atılan en önemli adımlardan birisi, **11 Haziran 1930** tarih, 1715 sayılı Kanunu uyarınca, **Merkez Bankası'nın 15 milyon TL sermayeli bir anonim şirket** olarak kurulması olmuştur.
- **1 Eylül 1931** tarihinde Hükümet'ce kabul edilen **Banka Nizamnamesi (Ana sözleşme)** 20 Eylül 1931 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi ve **Merkez Bankası 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyete geçti.**
- Bankanın Kuruluş Yasası'nda Merkez Bankası; para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likidite düzeyini ayarlamak ve bankalara ödünç vermekle görevlendirilmiştir.
- Yasa **1971** yılına kadar yürürlükte kalmış, bu süre içinde kamuya daha fazla kredi vermeye yönelik değişiklikler yapılmıştır.
- Önceden para basma konusunda getirilen sınırlamalar daha sonra esnek hale getirilmiş; Banka da, etkin bir para politikası yürütmeden daha çok kamu kesimini finanse etme yönünde faaliyet göstermiştir.

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

- 1930'lu yılların başında, 1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilerek sanayileşme politikası bırakılarak kamu kurumları aracılığı ile sanayileşme stratejisi uygulamaya konulmuştur.
- **İktisadi devletçilik** olarak adlandırılan bu sanayileşme politikasının benimsenmesinin temel nedeni, özel kesimin büyük sermaye gerektiren yatırımları gerçekleştirecek güce sahip olmamasıdır.
- Bu dönemde bankacılık sektörünün belirgin özelliği; kesimde kamu bankalarının ağırlığının artmasıdır.
- Ayrıca, 1929 yılında yaşanan iktisadi buhran ve büyük sermayeli ulusal bankaların rekabeti nedeni ile yerel ve tek şubeli bankalar teker teker kapanmaya başlamış ya da şube bankacılığının gelişmesi ile birlikte ulusal bankaların şubeleri haline gelmişlerdir.

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

- Mevduatın, özellikle tasarruf mevduatının korunması amacıyla, **30 Mayıs 1933** tarihinde **2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu** çıkarılmıştır.
- Mevduatı Koruma Kanununda, mevduatın korunması amacıyla bankaların denetlenmesi esas alınmakla birlikte, banka hissedarlarının belirlenmesi ve kredi sınırlamalarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.
- Mevduatı Koruma Kanunu bankalara modern anlamda düzenleme getiren ilk yasa olarak kabul edilmektedir.
- **1 Haziran 1936** tarihinde yürürlüğe giren **2999 sayılı Bankalar Kanunu**, Mevduatı Koruma Kanununun temel ilkelerini aynen almış, ayrıca yeni hükümlere de yer vermiştir.

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

- Bu dönemde yapılacak kamu yatırımları için düşük maliyetli finansman kaynağı sağlamak amacıyla, banka mevduatlarının %15'i oranında Devlet İç Borçlanma Senetlerinden veya aynı derecede faiz getiren diğer menkul kıymetlerden munzam karşılık ayrılması zorunluluğu getirilmiştir.
- **1942** yılında munzam karşılık oranı %20'ye yükseltilerek, ayrılacak karşılıkların tamamının Devlet İç Borçlanma senetlerine yatırılması zorunlu kılınmıştır.

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

- Devlet öncülüğünde planlı sanayileşmenin gereği olarak 1934-1938 yılları arası dönemi kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBSP) hazırlanmıştır.
- Yatırım programının finansmanının sağlıklı bir biçimde yapılması ve genel bankacılık işlemlerini yapmak amacıyla **3 Haziran 1933** tarih ve 2262 sayılı yasa ile özel hukuk düzeni içinde, piyasa koşulları uyarınca işletmecilik ilkelerine göre çalışması öngörülen **Sümerbank** kurulmuştur.

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

- Bu dönemde kentlerin kalkındırılmasına hizmet etmek, şehirlerin imar planlarını hazırlamak, kent ve kasabaların su, elektrik, havagazı, kanalizasyon gibi kamu hizmetleriyle ilgili tesisler ve diğer işlerin yapılmasını kolaylaştırmak amacıyla, belediyelere gerekli orta ve uzun vadeli kredilerle teknik danışmanlık sağlayacak **Belediyeler Bankası** 24 Haziran 1933 tarihinde kurulmuştur.
- **Belediyeler Bankası** 1945 yılında **İller Bankası** adı ile yeniden örgütlenmiş ve etkinlik alanı il ve köy idarelerinin bayındırlık işlerini de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.
- Maden yataklarını ve enerji kaynaklarını işletecek işletmeleri kurmak, yönetmek ve finansman gereksinimlerini sağlamak, enerji ve madencilik konusundaki araştırma ve işletmeleri denetim altına almak ve bir merkezden yönetmek amacıyla 20 Haziran 1935 tarihinde **Etibank** kurulmuştur.
- Ayrıca bu dönemde, gelişmekte olan Türk denizcilik sektörüne finansman sağlamak üzere 1938 yılında bir devlet bankası olarak **Denizbank** kurulmuştur.

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

- Bu dönemde kurulan bir diğer önemli kamu bankası da küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşları ile esnaf ve zanaatkârların sahip olduğu yetersizlikleri gidermek ve onların finansman sorunlarını çözmek amacıyla **18 Haziran 1933** tarih ve 2284 sayılı yasa ile kurulan **Halk Sandıkları**'dır.
- Banka, **23 Mayıs 1938** tarihinde faaliyete geçmiştir. **1938-1963** yılları arasında Halk Sandıkları kanalı ile kredi hizmetlerini yürütmüştür.
- Halk Sandıkları, **24 Aralık 1963** tarih, 358 sayılı Kanun ile **Türkiye Halk Bankası** şubelerine devir suretiyle kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.

Özel Bankalar Dönemi (1945 – 1960)

- 1945-1960 yılları arasındaki dönemin en önemli özelliği sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçiliğin yerini özel kesimin öncülüğünde iktisadi kalkınma politikasının almasıdır.
- Bankacılık alanında yapılan yatırımların getirisi artmış ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır.
- Bu dönemde üçü özel kanunlarla olmak üzere **30 yeni banka** kurulmuştur.
- Bu dönemde, bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon ve faiz oranlarının hükümetçe belirlenmesi ve dövize dayalı işlem yapma yetkisinin yalnızca Merkez Bankası'nda bulunmasının da etkisiyle, şube bankacılığına ve mevduat toplamaya dayalı bir rekabet önem kazanmış ve böylece bölgesel nitelikli yerel bankaların tasfiye süreci hızlanırken **şube bankacılığı** yaygınlaşmıştır.

Özel Bankalar Dönemi (1945 – 1960)

- **1958** yılında **7129 sayılı Bankalar Kanunu** çıkarılmış ve bu Kanun'la devlet bankaları kredi faaliyetlerinde serbest bırakılmış, bankacılık sektöründe rekabet koşulları oluşmaya başlamıştır.
- **1958** yılında Bankalar Kanunu ile **Türkiye Bankalar Birliği** kurulmuştur.
- **1960** yılında bankalardaki tasarruf sahiplerinin haklarını güvenceye almak için **Merkez Bankası** nezdinde **Bankalar Tasfiye Fonu** kurulmuştur.
- Bu Fon **1983** yılında TCMB tarafından idare ve temsil edilmek üzere kurulan “**Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu**”na devredilmiştir.

Özel Bankalar Dönemi (1945 – 1960)

- Bu dönemde kurulan bankalardan bazıları ve kuruluş yılları şöyledir:
- 1944 Yapı ve Kredi Bankası,
- 1946 Garanti Bankası,
- 1948 Akbank,
- 1952 Denizcilik Bankası (özel yasa ile kurulmuştur),
- 1953 Demirbank,
- 1954 Türkiye Vakıflar Bankası (özel yasa ile kurulmuştur),
- 1954 Şekerbank,
- 1955 Pamukbank ve
- 1959 Türkiye Öğretmenler Bankası (özel yasa ile kurulmuştur).

Özel Bankalar Dönemi (1945 – 1960)

- Ticaret bankalarının dışında **1950** yılında **Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)** kurulmuştur.
- TSKB'nin amacı, özel sanayiye iç ve dış destek sağlamaktır.
- Banka, 1925 yılında kurulan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası denemesi dışında kurulan ilk kalkınma bankasıdır.

Planlı Dönem (1961-1980)

- Bu dönemde liberal iktisat politikaları terk edilmiş ve ekonomiye kalkınma planları ile yön verilmeye başlanmıştır.
- Kalkınma planları döneminde sanayileşme politikası, ithal ikameci sanayileşme modeli üzerine oturtulmuştur.
- Bu politikanın izlendiği dönemde ekonomi dışa kapalı bir biçimde yönetilmiş, aynı zamanda döviz kurları ve faiz oranları hükümet tarafından, dünyadan bağımsız olarak belirlenmiştir.
- Kalkınma planlarında geliştirilmesi öncelikli olan sektörlerin desteklenmesi amaçlanarak *çok düşük veya negatif faiz uygulaması* hayata geçirilmiştir.
- Yine bu sektörlerin ithal girdi maliyetlerinin düşük tutulabilmesi için *TL'nin aşırı değerlendiği bir döviz kuru politikası uygulanmıştır.*

Planlı Dönem (1961-1980)

- Planlı dönemde bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü altında kalmıştır.
- Mevduat ve banka kredilerine uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, izlenen ithal ikamesi politikası doğrultusunda belirlenmiştir.
- Bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanlarının sağlanması olarak tanımlanmıştır.
- Bütün bu uygulamalar planlama yoluyla uygulamaya geçmiş ve bu uygulamayı yürütmek üzere **1962'de Devlet Planlama Teşkilatı** kurulmuştur.
- Ekonomide beşer yıllık kalkınma planları ve birer yıllık kalkınma programları ile hareket edilmesine karar verilmiştir.
- İlk beş yıllık kalkınma planı **1963'te** uygulanmaya başlanmıştır.

Planlı Dönem (1961-1980)

- Planlı dönem olarak adlandırılan bu dönemde yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir.
- Böyle bir ortamda faaliyet gösteren özel sektör bankaları şube sayılarını artırmaya yönelmişlerdir.
- Bu dönemde 5 adet kalkınma bankası ile 2 adet ticaret bankası kurulmuştur.
- Ayrıca, dünyada da yaygın olan holding bankacılığı özel sektör yatırımlarını hızlandıracağı düşüncesiyle devlet tarafından teşvik edilmiş ve özel ticaret bankalarının büyük bir bölümü holding bankasına dönüşmüştür.
- Holding bankacılığı bir sanayi veya ticaret sermayesi grubunun bir bankanın sermayesinin önemli bölümünün sahibi olmasıdır.

Planlı Dönem (1961-1980)

- Bu dönemde Türkiye’de bankacılık sektörü rekabetten uzak, birkaç bankanın hâkim olduğu oligopolcü bir yapıya sahiptir.
- **1979** yılı itibariyle ilk 6 (üçü kamu, üçü özel) banka toplam aktiflerin **%66,6’sını**, toplam mevduatların **%73’ünü** ve toplam kredilerin de **%63,4’ünü** kontrol etmekteydi.
- Bu dönemde bankacılık sektörüne giriş mevzuat ile engellenmişti.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- 24 Ocak 1980 tarihinden sonra uygulanmaya başlanan iktisat politikalarının belirleyici özelliği, ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın işleyişine göre oluşacak fiyatların tek yol gösterici olmasıydı.
- Bu bağlamda 24 Ocak Kararlarının bir uzantısı olarak 1 **Temmuz 1980** tarihi de bankacılık sektörü açısından bir dönüm noktası olmuştur.
- *Bu tarihte vadeli mevduata ve kredilere uygulanan faiz oranları serbest bırakılmış, bankalara mevduat sertifikası çıkarma izni verilmiştir.*
- “**Temmuz Bankacılığı**” olarak da bilinen bu uygulama ile 1960-80 yılları arası dönemde geçerli olan negatif faiz uygulaması son bulmuş, mevduata pozitif faiz vermeye başlanmıştır.
- Serbest faiz uygulamasına, bankacılık ve bankerlik kesimlerinde yarattığı sorunlar yüzünden **1983** yılında son verilmiş, **1987’den** itibaren tekrar faiz serbestisine dönmüştür.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- 1980 öncesinde Sermaye Piyasası Kanunu olmadığından sayıları süratle artan bankerler ikinci piyasada tahvil ve mevduat sertifikalarını pozitif bir faizle halka satmışlardır.
- Tasarruf sahiplerine pozitif faiz verdikleri için de halkın tasarruflarını çekmeyi ve bu bağlamda bankaları aşmayı başarmışlardır.
- Ancak, faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla birlikte bankalar ile bankerler arasında rekabet açığa çıkmıştır.
- Kısa vadeli ancak yüksek faizle para toplayan ve bunları uzun vadeli plasmanlara yönlendiren bankerler zor durumda kalmış ve fonları riski çok yüksek alanlara aktarmaya başlamışlardır.
- Dönemin Maliye Bakanı verdiği bir demeçte “*bankerlere para yatıranlar kumar oynamaktadır*” biçiminde bir açıklama yapınca panik başlamış ve tasarruf sahipleri paralarını alabilmek için bankerlere hücum etmiştir.
- Bu gelişmeler piyasaları altüst etmiş ve bankerler arka arkaya batmaya ve kaçmaya başlamışlardır.
- Sonuçta yaklaşık 900 banker batmış ve 150 bin tasarrufçu 52 milyar TL kaybetmiştir.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- Temmuz bankacılığı ile birlikte yabancı banka kurulmasına veya Türkiye’de şube açmalarına getirilen kısıtlamalar kaldırılmış ve yeni ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmiştir.
- Bu dönem ayrıca Türk bankalarının da dışa açılmalarının başladığı dönemdir.
- **1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu** yürürlüğe girmiştir.
- Bu Kanunla uluslararası denetim, gözetim ve bankacılık standartları bankacılık sistemine tanıtılmış, tekdüzen hesap planı uygulamasına geçilmiş ve banka bilançoları dış denetime tabi tutulmuştur.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- 1987 yılında Merkez Bankası açık piyasa işlemlerine başlamış, 1988 yılında döviz piyasası kurulmuş, 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır.
- Ele alınan dönemde bankacılık sisteminde bir başka önemli gelişme de TCMB bünyesinde oluşturulan **Bankalararası (İnterbank) Para Piyasasının** 1986 yılında faaliyete başlamasıdır.
- 1990'lı yıllarda bankacılık sektöründe dışa açılma, teknolojik altyapı, banka hizmetlerinin çeşitliliği ile yasal ve kurumsal çerçeve alanlarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır.
- Ancak, sektörün reel sektörü destekleme ve kaynakları uzun vadeli yatırımlara yönlendirme işlevi zayıflamış; bankalar devletin ve tüketicinin finansmanına ağırlık vermeye başlamışlardır.
- Kamu kesimi açıklarının yüksek faizli iç borçlarla finansmanı, devlet tahvillerinin vergiden muaf tutulması, bankaları devlet tahvili satın almaya yönelterek, zahmetsiz ve risksiz kar olanağı sağlamıştır.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- Ancak, 1990'lı yıllar Türk bankacılığı için bunalım yılları olmuştur.
- **1994** yılına gelindiğinde ekonomide istikrarın sağlanamaması sonucu bankacılık sektöründe önemli bir kriz yaşanmıştır.
- Bankaların 1993 yılı sonu ile 1994 yılı başlarında yabancı para açık pozisyonları alabildiğince açılmıştı.
- Hükümet sıcak para girişini yavaşlatmak ve döviz kurlarını yükseltmek için faiz oranlarını düşürmeyi denemiş, ancak ekonomide likidite yükselmiş ve artan likidite önce İMKB'ye ve sonrasında dövize yönelerek kurları arttırmaya başlamıştır.
- Dövizle yönelik hücum döviz kurlarının tırmanmasına yol açmış ve ekonomik krize neden olmuştur.
- Bozulan iktisadi dengeleri yeniden kurmak ve finansal piyasalarda istikrarı sağlamak amacıyla “**5 Nisan Kararları**” olarak bilinen bir istikrar programı uygulanmıştır.
- 1994 ekonomik kriz sonrası bankacılık sektörüne karşı azalan güvenin tekrar sağlanması amacıyla, tasarruf mevduatları **%100 devlet garantisi** altına alınmıştır.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- **Haziran 1999'da 4389 sayılı Bankacılık Kanunu** çıkarıldı.
- Kanunda belirtilen amaçlar doğrultusunda bankacılık sisteminin yeniden yapılanması ve etkin denetimin sağlanması için BDDK kuruldu.
- **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)**, bankaların daha iyi denetlenmesi, banka açılması ve bankaların tasfiyeleri konularında geniş yetkilerle donatılmıştır.
- **Ağustos 2000'de BDDK ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)** resmen faaliyete başlamıştır.
- TMSF **12.12.2003** tarihinde özerk bir kurum haline gelmiştir.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- **Kasım 2000'de** bankacılık sektörü ciddi bir sarsıntı geçirmiştir.
- Bu sarsıntıya neden olan sorunlar 2001 yılında daha da ağır hale gelmiş ve **Şubat 2001'de** Türkiye'de büyük bir kriz yaşanmıştır.
- Döviz kurları ve faiz oranları hızlı bir şekilde yükselirken bankacılık sektörü özkaynaklarının %77'si kadar zarar etmiştir.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

- Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri bankacılık sistemimizle ilgili olarak;
 - Özkaynak yetersizliği,
 - Çok kısa vadeli kaynak yapısı nedeniyle yüksek likidite ve faiz riskinin varlığı,
 - Vade uyumsuzluğu,
 - Yüksek kur riskinin varlığı gibi mevcut yapısal sorunların gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur.

Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-)

- Krizden sonra ekonomik ve finansal sistemin tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşması için **Nisan 2001’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”** uygulanmaya konulmuştur.
- Bu amaçla BDDK tarafından **Mayıs 2001’de “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”** uygulamaya konulmuştur.
- Haziran 1999’da çıkarılan Bankacılık Kanununun yerini, uygulamada ortaya çıkan sorunları gidermek ve yaşanan deneyimler sonucunda uluslararası bankacılık ölçütlerine uygun olarak **2005 yılında hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu** almıştır.

Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-)

- Bankacılık sektöründe, kriz sonrasında TMSF'ye devredilen bankalara ek olarak birleşmeler de gerçekleşmiş ve **2000 yılında 79 olan banka sayısı 2003 yılında 55, 2006 yılında 50'ye düşmüştür.**
- BDDK verilerine göre Türk Bankacılık Sektöründe **Haziran 2021** itibariyle 34 adet Mevduat, 14 adet Kalkınma Yatırım ve 6 adet Katılım Bankası olmak üzere toplam 54 banka faaliyet göstermektedir.
- Türk Bankalar Birliğine göre **30.08.2021** tarihi itibariyle Türkiye'de 3 adet Kamusal Sermayeli Mevduat Bankası, 8 adet Özel Sermayeli Mevduat Bankası, 2 adet Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Banka, 16 adet Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Banka, 5 adet Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Banka; 3 adet Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası, 8 adet Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası ve 4 adet de Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası olmak üzere toplam 49 banka faaliyet göstermektedir.